



UNOCHA-PCI

Xoola Dhaqashadu Miyay Ku Sii Waari Kartaa Geeska Afrika?

Aragtiyo Cusub oo Itoobiya Laga Helay

"Shaki kuma jiro in dhaqaalaha degaanka Soomaalidu uu yahay mid leh karti iyo awood uu ku kobco kuna balaadho, balse kala duwida illaha dakhli, mulkiyada hantida iyo taag darida qaab nololeedka bulshada degaanka ayaa ah mid u baahan in la wajaho". Tani waxay ka mid tahay gundhiga warbixin muddo laba sanno ah ay wadday Machadka Cilm-Baadhistaa Horumarka ee Ingiriiska (Institute of Development Studies, IDS) oo uu dhaqan galiiy Xafiiska Qaramada Midoobay u Qaabilsan Xidhiidhinta Arrimaha Bini Aadminimada (UNOCHA) waaxdiisa U-Kuur-Galida Xidhiidhka Xoolo Dhaqatada (Pastoralist Communication Initiative, UNOCHA-PCI). Warbixintaa oo ku saabsan saamaynta iyo sababaha keena in qaab nololeedka degaanka u nuglaado dhibaatooyinka. Dulucda warbixinta oo nuxurkeedu yahay, hadii la siiyo taageerada ku haboon, dhaqaalaha xoola dhaqatada wuxuu isku shareeri cirka, wuxuuna wax wayn ku soo kordhin dhaqaalaha qaranka, ayaa sidoo kale lagu dabakhi karaa bulshooyinka kale ee ku nool degaamada oomanaha ah ee Geeska Afrika. Balse xoola dhaqatada, raacatada hadana beeralayda ah iyo ganacsatadaba waxaa si isdaba joog ah noloshooda u aafeenayay masiiboojin, isugu jira dabiici (sida abaro, cudurada xoolaha), iyo siyaasad (sida la dagaalanka ganacsiga sharci darada, budhcad, iyo khilaafaa). Taa aawadeed, ooy weheliso roob yaraan sanadahan danbe ka jirtay Geeska Afrika ayaa abuuray walaac laga qabo sii jiritaanka hanaanka nololeed ee xoola dhaqatada. Aaraa'da kumanaan qof oo daraasadani ay si qoto dheer u lafa gurtay ayaa ku doodaya in hanaanka xoola dhaqatadu yahay mid furfuran oo waligii sii jiri, balse u baahan taageero iyo baahin wax ka tarta hoos u dhigida u nuglaanshaha dhibaatooyinka ay la kulmaan¹.

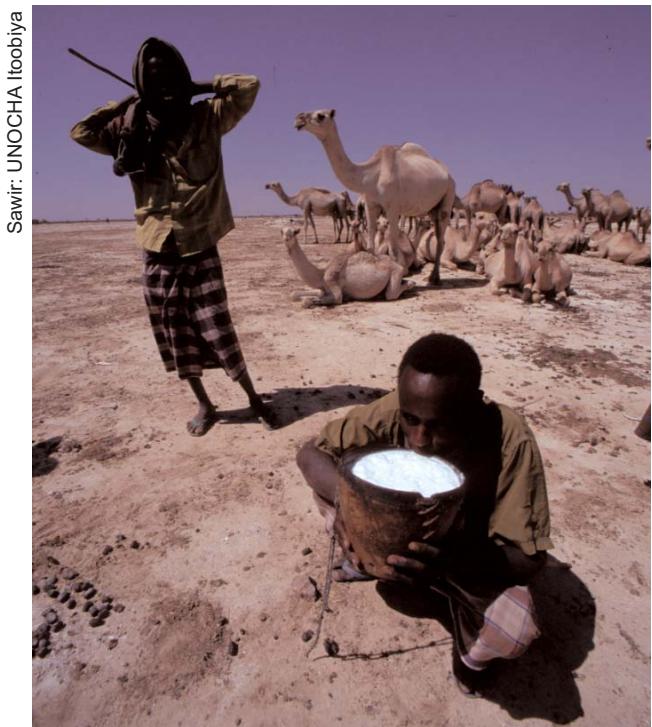
Sababaha Keena U Nuglaanshaha

"Abaaruhu waxay burbur ku keenaan qaab nololeedka bulshada, balse sababaha aasaasiga ah ee abuura u nuglaanshaha dhibaatooyinka degaanka Soomaalida waa kuwo siyaasadeed iyo bulsho, ee ma aha dabiici". Saamaynta ay abaaruhu ku leeyihiin nolosha reer miyiga waa mid wajijo badan leh. Xoola dhaqatada waxaa ka dhinta xoolahooda, halka beeralayda iyo raacatada dhulkana qota ay waayaan dalagoodii. Qaab nololeedka kale ee ku tiirsan xoola dhaqatada iyo waxa beeraha ka soo go'a, sida ganacsatada iyo adeeg bixiyayaasha ayaa iyagana sheegaya in wakhtiyada abaaraha uu hoos u dhaco dakhligii ay heli jireen taas ooy ugu wacan tahay hoos u dhaca dalabka adeegyadooda iyo badeecadahooda. Dhinaca kale, abaaruhu waxay qayb ka yihiin meertada xaaladaha dabiiciga ah ee nolosha dhulalka oomanaha ah, bulshooyinkaasina waxay la jaan qaadeen xaqiqa ah inay abaari mar uun iman iyo sidii ay ugu bir dhigi lahaayeen.

Dad badan ayaa aaminsan in abaaruhu xilliyan danbe aad u soo kordheen, balse falanqaynta xogta saadaasha roob helista degaanka Soomaalida ee xiliga fog ma ayidsana fikradan. Dabcan, laga soo bilaabo 1950kii waxaa roobabkii ku di'i jiray aagaga waqooyi ee degaanka Soomaalida lagu arkay hoos u dhac aad u yar, balse intii ka danbeeysay 1970kii, waxaa si dhab ah aad u kordhay celceliska roobka ay helaan aagaga aadka u kulul ee badhtamaha degaanka Soomaalida. Is bad badalka xilliyeed ee roobka waa astaanta lagu yaqaano meelaha kulul ee oomanaha ah, mana jirto xaqiqa ka marag kacaysa in abaarihii dhawaa ee is daba jooga ee degaanka Soomaalida ku habsaday ay ka dhigan yihiin

hoos u dhac joogto ah oo ku yimid roobkii gobolku heli jiray. Sidaa aawadeed, hadii u nuglaansha abaaruhu aad u korodhay, waxa keenay ma aha abaaraha is daba jooga ah ee isa soo tarayay, ee waa jiritaan la'aanta taageero ku filan oo la siiyo hanaanada dhaqaale, bulsho, iyo siyaasadeed ee lagula tacaali lahaa saamaynta abaaraha.

Dhinaca kale, isku dhacyada ayaa ka mid ah sababaha ugu wayn ee abuura nuglaanshaha qaab nololeed. Saamaynta aan tooska ahayn ee isku dhacyada waxaa laga dheeegan karaa odhaahda Soomaaliyed ee "Meeshaasi waa cabsi", taas oo keenta in aagagii loo hayaami jiray laga caago, adeegyadii oon la helin iyo in dhulka baaxada wayn ee muranku ka taagan yahay oo labeeran lahaa ama la daaqi lahaa uu sannado fara badan iska dayacnaado.



Savir: UNOCHA Itoobiya

¹ Warbixintan waxay cod taageero ah siinaysa shacabka degaanka Soomaalida iyadoo cadaymahan u bandhigi doonta kuwa dajiyaa siyaasadaha. Hanaanka lagu sameeyay daraasadan waxaa ku jiray tira-koob su'aalo la waydiiyay 1,100 qoys oo ku kala nool sagaal degmo iyo laba magaalo oo degaanka ka tirsan. Hanaanka shaxayn, u-kuur-galida iyo indha-indhaynta suuqyada iyo waraysiyo lala yeeshay hogamo dhaqameedyo, xubno dawladeed, ganacsato iyo dadka bara kacay ayaa ka mid ah daraasadan.

Maamul xumada ayaa iyana ah sababta sadexaad ee abuurta u nuglaanshaha. Waxay siyaabo badan ay kordhisaa duruufaha qalafsan ee nolosha, sida khatar galinta amniga iyo nabada, caqabadaynta ganacsiga iyo dhaq dhaqaqa dhaqaale, iyo wiiqida hanaanka samata bax ee dhaqaneed. Nasiib daro, ficiilada maamulada hoose, dawladaha iyo hay'adaha deeqda bixiya ayaa mar mar, iyagoon ula kac ka ahayn, si dadban u abuura u nuglaashaha bulshada. Shacabka degaanka Soomaalida ayaa sheegaya in dawladu ay aallaa tahay mid aan waxba u qaban, isla markaana danahooda aan laga matalin heer kastoo maamul, ha ahaadaan heer degaan ama heer qarane.

Qaar Ka Mid Ah Xogta Daraasada Ku Quran...

(Degaanka Soomaalida, Itoobiya)

% inta qoys reer miyi ee xoolo dhaqda:	86
Isku celcelis inta kg ee qoyskii beer uga go'day:	527
1 sanno maaliyada ganacsi ee 4 suuq xoolo (US\$)	14 milyun
Tirada xoolaha sannad laga dhoofiyay 2 suuq:	273,000
% Meheradaha la xidhay Shilaabo 2005:	62
Tirada Xildhibaanada haweenka ah ee degaanka:	1
Xadiga cuntada gargaarka ee qoyskii 2004 (Kg):	14
% Qoysaska maalanaya irmaan la siiyay:	65
% Inta wax qori karta waxna akhrin karta:	18
% heli karaysa adeega caafimaadka (Miyi):	6
% heli karaysa adeega caafimaadka (Magaalo):	96

Wax Ka Qabashada Nuglaanshaha

Meertada xoolo badan oo la urursado, abaar hadana baabi'iisa, dib hadana loo dhiso waxay tusaale fican u tahay qaab nololeedka xoolo dhaqatada, balse aafiooyinkii dhawaanahan iyo walbhaarkooda ayaa qarka u saaray inuu burburo hanaankii dhaqan, ee bulshada ku nool aagaga oomanaha ah ee Geeska Afrika ay kula tacaali jirtay dhibaatada. Qadarkii cunnada ee la quudan jiray oo la yareeyo ama gunti isku gijis, waa jawaabta ugu horaysa ee gabi ahaan bulshadu ka siman tahay, maadaama ay kharash yar tahay isla markaana si fudud loola qabsan karo hadhowna loo badali karo. Qaabka labaad ee wax looga qabto u nuglaanshaha waa taakulo la waydiisto qaraabada iyo unugyada dhaqan ee xoolo dhaqatada. Kuwani waa qaababka ugu muhiimsan ee wax la isku kaashan karo laguna xadidi karo waxyelada masiiboyinka. Balse dad badan ayaa ka caga jiidayaa qaababkan, maadaama aafiooyinkii dhawaa ee isdaba jooga ahaa ay abuureen is badal bulsheed, sida kartidii bulshada ee wax bixinta oo diciiftay.

Wax ka qabashada nuglaanshaha ee rasmiga ah waxay inta badan culayska saartaa keenista gargaarka cuntada deg dega ah, kuwaa oo sannadahan danbe aad u kordhay. Guud ahaan, tani waxay kaliya ooy xakamaysaa kor u kaca sicirka cuntada ee gudaha, taasoo niyad jab ku ah beeralayda iyo ganacsatada degaanka, hadana qoysaska kaliya ee hela cunada gargaarka uma arkaan waxtar muhiim ah oo loo qabtay. Waxay dalbanayaan habab kale oo gargaar sida, (kaalmo lacageed, xoolo celin), ama in loo kala mudhaan siyo baahida horumarineed ee ay qabaan (Sida in la taageero balaadhinta qaab nololeedka, maalgalinta adeegyada waxbarashada iyo caafimaadka). Waa lama huraan in la helo hanaan taakulo oo si haboon u qorshaysan, si taaba gal ahna loo hirgaliyay, iyadoon looga gol lahayn in marka ay masiibo dhacdoo kaliya loo baxee, balse looga dan leeyahay inuu keeno niyad samida in gargaar jirayo kolka loo baahdo.

Lama huraan ma aha in dulucda warbixintu u dhigan tahay mowqifka Qaramada Midoobay

Taya xumida iyo yarida adeega daryeelka caafimaadka ee degaanka Soomaalida waxaa astaan u ah tirada badan ee dhimashada la baajin karayay ee ku yimid xanuuno la dawayn karayay, gaadhista talaalka oo aad u yar, xanuunada ay gaajadu keento, iyo dhimashada hooyada iyo ilmaha ee wakhtiga umusha. Nuglaanshaha meelahan waa mid jinsiyasan, (labka iyo dhaddiga ayaa ku kala duwan). Afartii dhimasho ee cilmi baadhistan lagu darsay, mid ayaa ah umul raac ama saqiirid, taasoo calaamat u ah jiritaan la'aanta daryeelka caafimaadka hooyada iyo dhalaanka ee degaanka. Gabdhaha ayaa aad uga badan wiilasha inay qadar jabaan (da' yari ku dhintaan), ragguna wuu ka cimri dheer yahay haweenka.

Ganacsiga iyo suuq gaynta xoolaha oo aallaa la gayn jiray Soomaaliya iyo dalalka Khalijka ayaa dakhli badan soo galin jiray xoola dhaqatada, ganacsatada, iyo wakiilada suuqyada. Ganacsiga kale ee xoolaha soo raaca, waa mid camiran oo isku dhafan, isuguna jira soo dajin iyo dhoofin badeecoojin kala gedisan. Hanaanka wax kala iibsasho een sharciyaysanayn waa mid dahsoon balse casri ah. In kastoo ganacsigani, kolka uu sida fican u socdo, uu si wayn hoos ugu dhimo u nuglaanshaha nololeed ee dhibaatooyinka, hadana anfacisa ma aha wax la saadaalin karo. Tani waxay si qayaxan u muujinaysa xujada ay daraasadani lafa gurtay eey ku sifaysay in astaanta gaarka u ah qaab nololeedka degaanka Soomaalida uu yahay hantiile maal leh, hadana taag daran oo u nugul inuu si fudud sabool u noqdo.

Qaababka Cusub ee Wax Ka Qabasho

Dawladaha iyo ururada waxay wali baadi goobayaan sidii ay xal taaba gal ah ugu heli lahaayeen jilicsanaanta siyaasadeed ama dabiici ee isku dhafan ee uu leeyahay dhaqaalahooda xoolo dhaqashada ku salaysan. Xalku ma aha mid ku jira ama laga helayo fulinta mashaariic ama barnaamijyo go'an, ee waa mid ku jira aaraa'da baahsan ee siyaasadeed iyo sharci dajinta ee bulshadu ay ku dajiso qaab nololeedkooda. Tusaale ahaan, ganacsigu waa isha ugu dihan ee qayb walba oo dhulalka oomanaha ah ay dakhli ka soo saarto. Balse xayn daabka sharcieed ayaa, halkii uu ka balaadhin lahaa ganacsiga gudaha iyo ka iskaga goosha darafyada xuduudka oo baaxad wayn, dawlada iyo shacabkana soo galin lahaa dakhli fara badan, laftiisu noqday caqabad minja xaabiya koboca iyo hor u kaciin ganacsigani gaadhi lahaa.

Taageero taaba gal ah oo loo fidyo qaab nololeedka dhaqaalahooda xoolo dhaqatada, wuxuu u baahan yahay in la balaadhiyo dookha bulshada, in la kobciyo iskaashi u dhxeeyaa xoola dhaqatada, raacatada hadana beeraha qota, beeralayda, ganacsatada iyo reer magaalka, iyo in la fidyo, oon la xakamayn dhaq-dhaqaqooda jismi, dhaqaale iyo bulsheedba. Waxay u baahan yihiin inaan loola dhaqmin sidii ay yihiin dhibanayaal tabaalaysan, balse loo arko inay yihiin dad leh karti una heelan inay horumariyaan qaab nololeedkooda si ay ula jaanqaadaan isbadalada dhaqaale, siyaasadeed iyo bulsho ee waligoodba socda.

Warbixinta Daraasada IDS, **Qaab Nololeedka Aadka U Nugul Ee Degaanka Soomaalida**, wuxuu soo baxayaa bisha Meey ee 2006.

Wixii xog dheeraad ah, la xidhiidh

UNOCHA Pastoralist Communication Initiative

4th floor, Old ECA Building,

Addis Ababa, Ethiopia

Info@unocha-pci.org

